

3. Column

Jaap Pilon, Rijnpost

Zakkenvullers

Lang leve de Europese Commissie! Nou ben ik niet direct een voorstander van allerlei oekazes uit Brussel, maar deze week werd ik blij verrast. Europa gaat de strijd aan tegen het gebruik van de plastic zak. Meer dan 8 miljard plastic zakken worden er dagelijks in Europa gebruikt als omhulsel voor zaken die je meestal zonder zak ook wel kunt dragen. Met meer dan 450 zakken per jaar zijn de Polen de grootste zakkenvullers van ons continent. Als Nederlanders verslijten wij er gemiddeld zo'n 70 per jaar. Nou ja, verslijten? We gebruiken de plastic zak maar enkele minuten. Vervolgens ligt de afgedankte zak meer dan honderd jaar in onze grond of drijft ergens in zee. Vroeger haalde je een vis verpakt in een papieren krant, nu haal je een vis met de plastic verpakking al in zijn maag. Goed dat de Europese Commissie aandacht vraagt voor dit probleem. Daar kunnen de zakkenvullers bij de Verenigde Naties een voorbeeld aan nemen! In plaats van onze Zwarte Piet zwart te maken, zouden ze hem moeten complimenteren. Juist ja, met zijn zak ! Al meer dan een eeuw geeft de kindervriend juist met zijn zak het goede voorbeeld. Ondanks het toenemende consumentisme en de plastificering van onze samenleving blijft hij trouw aan zijn eigen traditionele zak ! De juten zak!

3.1 De oriëntatie

Voor deze analyse maak ik gebruik van een column van een plaatselijk bekende columnist. Ik wil het graag dichtbij huis houden. In Veenendaal verschijnt wekelijks de Rijnpost. Dit is een weekkrant met een oplage van 7,2 miljoen kranten. Als docent Nederlands (in opleiding) zou ik het lezen van kranten moeten onderschrijven en stimuleren. Maar ik moet bekennen dat ik het niet onder stoelen of banken steek dat deze weekkrant me vaak irriteert. Ik stoor me aan de grote hoeveelheid spelfouten. Het lijkt erop dat de weekkrant heeft moeten bezuinigen op een goede redacteur. Waarom dan toch gekozen voor een column uit dit blad? De column van Jaap Pilon is voor mij de reden om de krant open te slaan. Eenvoudige (lokale, maar ook landelijke) thema's weet hij op een verrassende manier te brengen, waarbij hij vaak gebruik maakt van woordspelingen. Bovendien durft hij zijn ongezoeten mening te verkondigen. En daar hou ik wel van. Je kunt het ermee eens zijn, of niet. Maar het is meestal grappig om te lezen. Of het zet je aan het denken over de zaak in kwestie. En dat is precies de bedoeling van een column.

Jaap Pilon is geboren in 1950 in Veenendaal en daarmee is hij een echte Veense Blauw Kous. Niet te verwarren met een blauwkous; 'spotnaam voor een vrouw die geleerd is of daarvoor wil doorgaan en een zekere minachting voor huishoudelijke zaken toont' (Van Dale woordenboek). Deze Blauw Kous is een oude (scheld)naam voor Veenendalers. De naam komt van de blauw geverfde sajete (breigaren) van de Machinale Sajetfabriek (MSF) uit 1890, waar voornamelijk kousen van gemaakt werden.

Pilon was het grootste deel van zijn werkzame leven docent geschiedenis en maatschappijleer en daarnaast coördinator op het Christelijk Lyceum Veenendaal. Ook is hij zestien jaar raadslid geweest in de gemeenteraad van Veenendaal, waarbij hij in de laatste jaren een lokale partij heeft opgericht. In de jaren waarin hij geen docent of raadslid was, was hij wethouder van Sport, Cultuur, Zorg, Jongeren en Milieu.

In een column, een korte tekst, wordt vaak persoonlijk geschreven over actuele gebeurtenissen, items uit het nieuws, dierenleed of andere wereldzaken. Dit wordt gebracht in combinatie met een bepaalde mate van spot of humor. Als er geschreven wordt over persoonlijke gebeurtenissen, herkent de lezer zich vaak in het geschrevene. Wanneer er sprake is van herkenning, waarbij de lezer de mogelijkheid krijgt om te relativeren, zal dit de waardering van de column verhogen.

Pilon schrijft in zijn column over het onnodig gebruik van plastic verpakkingsmateriaal, waardoor het milieu ernstige schade wordt toegebracht. De column bevat woordspelingen door de betekenisverschillen van de woorden 'zakenvuller' en 'het vullen van de (plastic)zak'. Van humor is sprake bij de vis waar het plastic al in zit, in plaats van er omheen in de vorm van een tasje. Door de link met de juten zak van Zwarte Piet (en de hele internationale discussie die deze kindervriend teweeg bracht) zal deze column rond 5 december 2014 in de weekkrant geplaatst zijn. Zwarte Piet mag niet zwart gemaakt worden (weer een woordspeling) door de Verenigde Naties, want hij belast het milieu niet met zijn juten zak.

De tekst is voorzien van een titel. Met zijn 218 woorden is de column kort en bondig. Functionele teksteenheden zijn er niet. Er is namelijk geen inleiding of slot en ook zijn er geen zichtbare alinea's. Het persoonlijke taalgebruik past bij het teksttype, de column.

Bronnen: Museum Het Kleine Veenlo; Pilon-presentatie.nl

3.2 Het detailonderzoek

3.2.1 Thematische analyse

Opvallende woorden; betekenis en associaties

Zakkenvuller:

Betekenis volgens het woordenboek: (minachtend) iemand die zich op een onfatsoenlijke manier verrijkt.

Associaties met dit woord: bankdirecteuren, mensen die hun zakken vullen over de rug van een ander, oneerlijk verkregen rijkdom, onrechtvaardig, anderen staan er machteloos tegenover.

Oekazes:

Betekenis volgens het woordenboek: (ironisch) hoog bevel.

Associaties met dit woord: bevelschrift, besluit, Rusland, een proclamatie van de leider van een land, opgelegde regels waar de burgers zich maar naar moeten schikken, iets van vroeger, past niet in onze democratie.

Zwart maken:

Betekenis volgens het woordenboek: door roddelen een slechte naam bezorgen.

Associaties met dit woord: iemand negatief belichten, onwaar, het zwarte schaap, slecht, ondeugdelijk.

Consumentisme:

Betekenis volgens het woordenboek: dit woord komt niet voor in het Van Dale woordenboek. De volgende betekenissen komen voor in de Woordenlijst Nederlandse Taal. **1** maatschappelijke beweging die beoogt de rechten en de macht van de consumenten t.o.v. de producenten en aanbieders te versterken **2** het nastreven van een zo groot mogelijke consumptie als belangrijk persoonlijk en maatschappelijk doel (www.woorden.org).

Associaties met dit woord: consument, consumeren, consumptie, verbruik van levensmiddelen of artikelen, verspilling, opzichtige consumptie om je status te verhogen, onnodige spullen kopen, ondoordachte mensen die ziek gemaakt worden door de economie.

Plastificering:

Betekenis volgens het woordenboek: dit woord komt niet voor in het Van Dale woordenboek. Het is een afleiding van plastificeren. Dit betekent het overtrekken met een laagje plastic.

Associaties met dit woord: chemische stof, synthetisch, onnatuurlijk, vervuiling, statisch, lelijk, verkleurt snel, stikken, kan handig zijn omdat het waterdicht is en het is licht van gewicht.

Opvallende elementen in de tekst

In deze korte column geeft de schrijver zijn mening over vier zaken:

1. Hij is geen voorstander van de Europese commissie, maar voor deze ene keer wel.
2. Het overmatig gebruik van plastic tasjes schaden het milieu.
3. Mensen bij de Verenigde Naties zijn zakkenvullers.
4. Kindervriend Zwarte Piet geeft het goede voorbeeld (en moet blijven).

Zijn mening over de Polen is discutabel. Want zijn Polen nou zakkenvullers? Of vullen zij veel plastic zakken? "Met meer dan 450 zakken per jaar zijn de Polen de grootste zakkenvullers van ons continent." De bijwoordelijke bepaling aan het begin van de zin, geeft de hoeveelheid zakken aan. Toch gebruikt de schrijver hier bewust het woord zakkenvullers. Hier is geen andere betekenis voor dan je op een onfatsoenlijke manier verrijken. Polen verrijken zich dus op een onfatsoenlijke manier. En daarbij gebruiken ze ook nog eens de meeste plastic zakken van ons continent. Door deze twee zaken in een zin te benoemen, is de betekenis van het woord zakkenvullers ineens niet eenduidig. En dat zorgt voor humor. Want de lezer kan hier zelf een betekenis uit afleiden, zonder dat er direct iemand, of een hele bevolkingsgroep, zwart gemaakt wordt. In deze zin is dus sprake van ambiguïteit.

Persoonlijk vind ik de volgende zin de meeste humor bevatten: "Vroeger haalde je een vis verpakt in een papieren krant, nu haal je een vis met de plastic verpakking al in zijn maag." De schrijver legt hier de tegenstelling tussen vroeger en nu bloot. Daarmee kun je je afvragen waar al het plastic verpakkingsmateriaal tegenwoordig voor nodig is. De schrijver is hiermee zeer kritisch over dit belangrijke onderwerp. Tegelijkertijd drijft hij er in deze zin een beetje de spot mee door het voorbeeld van de verse vis. Vroeger kochten we vis waar we verpakking omheen deden. Nu zit de verpakking er al in. Confronterend en grappig tegelijk. Natuurlijk heeft niet elke vis een kant en klare verpakking in zijn maag. Maar een vis die in de zee een stuk plastic binnen heeft gekregen, dat is triest. En we weten allemaal dat het gebeurt. Door deze zin wordt het onderwerp even heerlijk gerelativeerd, zonder afbreuk te doen aan de boodschap.

Een andere opvallende zin die aansluit bij vroeger, vind ik deze: "Ondanks het toenemende consumentisme en de plastificering van onze samenleving blijft hij trouw aan zijn eigen traditionele zak!" Het persoonlijke voornaamwoord 'hij' verwijst naar de kindervriend in de zin ervoor. En met de kindervriend bedoelt de schrijver Zwarte Piet die hij in de zin daarvoor aanhaalt. Zwarte Piet is een ware traditie, want hij gebruikt nog steeds een juten zak. Het woord 'ondanks' geeft aan dat het begrijpelijk zou zijn geweest als Zwarte Piet nu ook plastic zakken zou gebruiken. De hele samenleving doet dat immers. Want, zo zegt de schrijver, de samenleving lijdt aan toenemend

consumentisme en aan plasticisering. Toch blijft Zwarte Piet gebruik maken van een juten zak voor het dragen van zijn cadeautjes. Wat ik wel grappig vind, is dat juist het hele sinterklaasfeest getuigt van consumeren. Enorme hoeveelheden prullaria schuiven in deze periode over de toonbanken van winkeliers. Mijns inziens is hier sprake van een tegenstrijdigheid. De snelle lezer zal deze misschien niet direct opmerken. Want de schrijver legt hier de focus op het trouw zijn aan een traditionele juten zak (met uitroeptekens).

De schrijver maakt bewust gebruik van het woord plastic 'zak'. Een plastic 'tas' zou normaal gesproken logischer zijn geweest. Dat is het woord dat in spreektaal het meest gebruikt wordt. In deze column is dat niet logisch, want 'zak' is veel leuker bij zakkenvullers. En 'zak' is zeker handig in combinatie met Zwarte Piet. Je spreekt natuurlijk ook niet over een juten tas als je het hebt over de zak van Sinterklaas. Door gebruik te maken van zak in plaats van tas, kon de schrijver woordspelingen toepassen.

3.2.2 structureel-relatieve analyse

Europa gaat de strijd aan tegen het gebruik van de plastic zak.

Situatieschema: aangaan.

Vormschema: iemand gaat iets aan.

Basispatroon: Europa agens subject gaat de strijd tegen het gebruik van de plastic zak patiëns object aan.

Bijzonderheden: 'tegen het gebruik van de plastic zak' staat achteraan in de zin, waardoor het meer nadruk krijgt. Dit is een focuspositie. De woorden 'Europa gaat de strijd aan' staan in de topicpositie.

Met meer dan 450 zakken per jaar zijn de Polen de grootste zakkenvullers van ons continent.

Situatieschema: iemand/iets zijn.

Vormschema: iemand/iets is iets.

Basispatroon: De Polen patiëns subject zijn de grootste zakkenvullers van ons continent eigenschap [met meer dan 450 zakken per jaar causaliteit].

Bijzonderheden: De bijwoordelijke bepaling van causaliteit staat vooraan in de zin. Dit is de topicpositie. De focus ligt op 'de grootste zakkenvullers van ons continent'. Het patiëns subject 'de Polen' staat hier direct voor, zodat de associatie onmiskenbaar is. Doordat het subject meervoudig is, is ook de persoonsvorm meervoud.

We gebruiken de plastic zak maar enkele minuten.

Situatieschema: gebruiken.

Vormschema: iemand gebruikt iets/iemand.

Basispatroon: We agens subject gebruiken de plastic zak patiëns object [maar enkele minuten tijd].

Bijzonderheden: subject is meervoudig. Daardoor is ook de persoonsvorm meervoud.

Daar kunnen de zakkenvullers bij de Verenigde Naties een voorbeeld aan nemen!

Situatieschema: ergens een voorbeeld aan nemen.

Vormschema: iemand neemt een voorbeeld aan iets.

Basispatroon: Daar patiëns object kunnen de zakkenvullers bij de Verenigde Naties patiëns subject een voorbeeld aan nemen.

Bijzonderheden: toevoeging van het modale hulpwerkwoord 'kunnen'. Het is mogelijk en hier zelfs wenselijk dat de Verenigde Naties daar een voorbeeld aan nemen. Het voornaamwoordelijk bijwoord 'daar' vervangt 'het aandacht vragen voor het overmatige gebruik van de plastic zak zoals de Europese Commissie dat doet' uit de zin ervoor. Dit is een beledende zin. Het uitroepteken doet er nog een schepje bovenop. 'De Verenigde Naties kunnen een voorbeeld nemen aan het gedrag van de Europese Commissie!' Subject en persoonsvorm zijn meervoudig.

3.2.3 Deiktische analyse

De tekst representeert een directe betrokkenheid van de schrijver. Dit is zichtbaar in het gebruik van de tegenwoordige tijd bij de persoonsvormen. De persoonsvorm uit de bijzin in regel 2 is hierop een uitzondering. Het gaat hier over de strijd die de Europese Commissie aangaat, waardoor de schrijver blij verrast werd. De schrijver gebruikt vaak een meervoudsvorm. Hij uit zijn mening. Hiermee spreekt hij een groep mensen aan op hun gedrag. "Meer dan 8 miljard plastic zakken *worden* er dagelijks in Europa gebruikt als omhulsel voor zaken die je meestal zonder zak ook wel kunt dragen. Met meer dan 450 zakken per jaar *zijn* de Polen de grootste zakkenvullers van ons continent. Als Nederlanders *verslijten* wij er gemiddeld zo'n 70 per jaar." Door het gebruik van meervoudsvormen aangaande het gedrag van mensen, hoeft niemand zich persoonlijk beledigd te voelen.

Alleen in de tweede zin gebruikt de schrijver het persoonlijk voornaamwoord 'ik'. In de rest van de tekst gebruikt de schrijver de persoonlijke voornaamwoorden 'wij' of 'we'. Wij maken ons er met z'n allen schuldig aan, aan het overmatig gebruik van plastic zakken. Niet alleen ik, niet alleen jij, wij allemaal. De lezer voelt zich aangesproken, zonder zich aangevallen te voelen. "We gebruiken de plastic zak maar enkele minuten." Opvallend in deze zin is het lidwoord. Het gaat niet om een willekeurig zakje. Het gaat hier om dé plastic zak. In de zin hierop volgend gebruikt de schrijver dit lidwoord op dezelfde manier. "Vervolgens ligt *de* afgedankte zak meer dan honderd jaar in onze grond of drijft ergens in zee." In deze zin zien we de consequenties van het gebruik van die bewuste plastic zak die we van een aardige juffrouw bij de kassa kregen. Als afsluiter gebruikt de schrijver de woorden: "De juten zak!" Hij lijkt hiermee de oplossing voor het probleem te geven. Steeds vaker zien we katoenen of juten tassen bij de kassa hangen. En steeds meer bewuste consumenten gebruiken deze ook. De schrijver heeft hier op bijzondere grappige en vernuftige wijze gebruik gemaakt van zijn column om de lezer milieubewuster te maken. Of in ieder geval de mening of het gedrag van de lezer willen beïnvloeden voor het gebruik van plastic tasjes.

3.3 Beoordeling

Het doel van de schrijver is de lezer te laten nadenken over het overmatig gebruik van plastic verpakkingsmateriaal. Daarbij is het de bedoeling dat de tekst kort en aansprekend is. Een column is vaak grappig en kan je aan het denken zetten.

Pilon heeft met deze column zijn doel bereikt. Ik vind het heel erg knap dat hij met zo weinig woorden, zo'n rake boodschap weet af te geven. Bovendien is de column prettig om te lezen, door de woordgrapjes die hij erin verwerkt. Pilon is kritisch en maakt rake opmerkingen. De boodschap is heel duidelijk. Maar nergens is hij beledigend in directe zin. Je zou het slinks of achter de ellebogen kunnen noemen, maar dan wel op een grappige manier. Pilon spreekt hier op een slimme manier uit wat veel mensen denken. En dat doet hij dan ook nog openbaar, in de krant. Dat geeft het een extra lading. Veel mensen zullen denken: als meneer Pilon dat vindt en het zelfs in de krant zet, dan zal het wel waar zijn. Mensen die zich eraan irriteren, kunnen er snel overheen lezen. Het is tenslotte een column waarin iemand zijn mening uit. Tersluiks geeft Pilon ook nog zijn mening over de Europese Commissie, de Polen en de Zwartepietendiscussie. Allen in verband gebracht met het centrale thema; de plastic zak. Geweldig.